

VELDGIDS

Vogels

ONTDEKKEN EN HERKENNEN

Bärbel Oftring

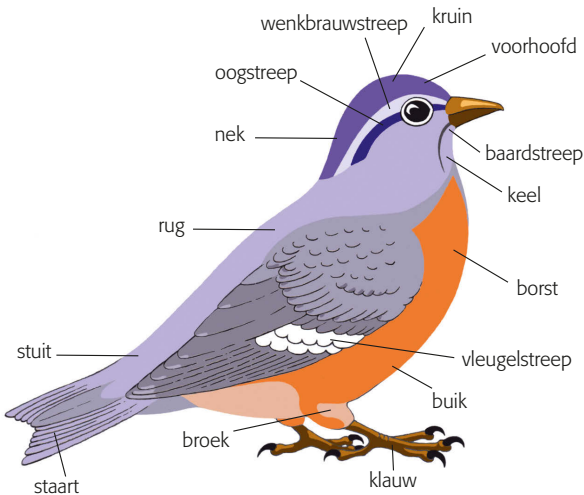
DELTA

Vogels ontdekken en herkennen

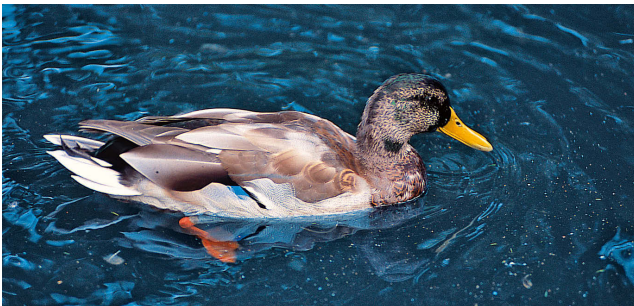
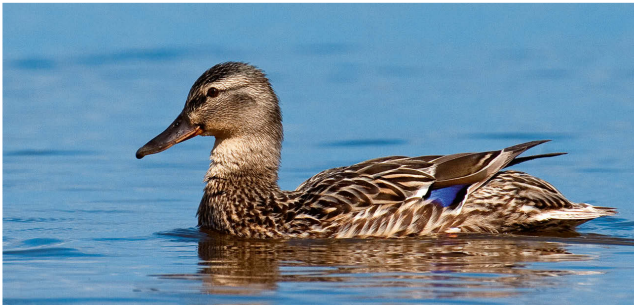
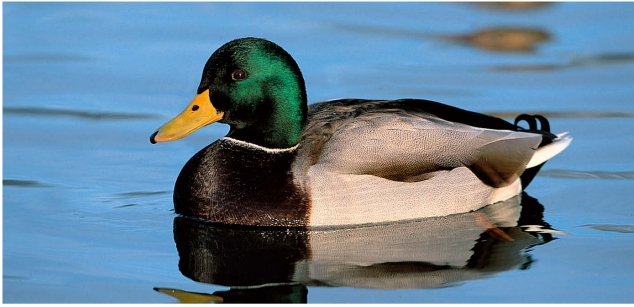
Vogels zijn wel de meest bekende diergroep: hun verschijning, hun gedrag en hun roep en gezang vallen meteen op. Je komt ze tegen in vrijwel elke habitat en veel vogels voelen zich heel prettig in de nabijheid van de mens. Andere vogels, vooral de op weiden en akkers broedende soorten, hebben het echter moeilijk, zoals blijkt uit de teruglopende populaties.

Alle vogels hebben een verenpak dat niet alleen het vogellijf op een temperatuur van ongeveer 40°C houdt, maar ook vleugels en staart prima mogelijkheden biedt om het te dragen en te sturen. Hoe de afzonderlijke delen van het verenpak worden genoemd, zie je in onderstaande afbeelding.

Minstens eenmaal per jaar, tijdens de rui, krijgt een vogel een totaal nieuw verenpak. Dat leidt er bij veel vogelsoorten toe dat de kleur van hun veren verandert al naargelang het jaargetijde. Het sneeuwhoen heeft bijvoorbeeld een wit winterkleed en een bruin zomerkleed. Bij veel andere vogels hebben de mannetjes tijdens de broedperiode een opvallend broed- of prachtkleed en in de rest van het jaar een eenvoudiger rustkleed. De veren van vrouwtjes zijn soms net zo of veel valer gekleurd dan die van de mannetjes. Ook de kleuren van de veren van veel jonge vogels lijken op die van het vrouwtje of ze zijn camouflerend bruin.

Belangrijke kenmerken van veren en lichaam bij vogels.

Bij de wilde eend hebben de woerd in prachtkleed (boven) en het vrouwtje (midden) een heel verschillend gekleurd verenpak. In rustkleed (onder) lijkt de woerd op het vrouwtje.

Vogels zijn ultralichtgewichten, omdat hun botten zijn gevuld met lucht. Zelfs een imposante buizerd met een vleugelspanwijdte van wel 120 cm weegt hooguit 1200 gram!

Een ander kenmerk van alle vogels is de snavel, een op vele manieren bruikbaar gereedschap. Afhankelijk van het voedsel dat ze eten, is de snavel bij de diverse vogelsoorten heel verschillend gebouwd.

Ook de roep, de kreet en het gezang verdienen meer aandacht, want meestal maken vogels zich kenbaar door hun geluid.

De soorten in dit boek

In dit boek staan meer dan 200 inheemse vogelsoorten; je leert ze kennen en herkennen. Er is zowel gekozen voor soorten, zoals de koolmees, ekster en merel, die er veel en wijdverbreid zijn, als voor vogels, zoals de ooievaar en de veldleeuwerik, die kenmerkend zijn voor de inheemse vogelwereld of de bijeneter en de lepelaar die sinds kort ook hier een biotoop hebben veroverd.

De vogelsoorten in dit boek zijn in 17 groepen onderverdeeld al naargelang de verwantschap en gelijkenis. Bij elke groep hoort een pictogram, dat aan de linkerkant van de bladzijde staat. Hieronder vind je de 17 groepen:

 Zwanen, ganzen, eenden (blz. 6-19): de vertegenwoordigers van deze verwanten van de eend zijn typische watervogels met korte poten en een waggelende tred.

 Hoendervogels (blz. 20-25): de grootpoot- en ruigpoothoenders zijn allemaal bodembroeders met een korte, haakvormige snavel.

 Futen, jan-van-genten, aalscholvers (blz. 26-29): gemengde groepen van diverse watervogels.

 Steltlopers (blz. 30-35): lepelaars, reigers, kraanvogels en ooievaars vormen deze groep van nogal grote vogels met lange poten en meestal een lange snavel.

 Roofvogels, valken (blz. 36-47): deze algemeen bekende groep vogels kenmerkt zich als vleeseters met de kenmerkende haakvormige snavel, sterke poten met dolkachtige klauwen en naar voren gerichte ogen.

 Rallen, plevieren (blz. 48-61): de compact gebouwde rallen met lange poten en lange tenen zijn oeverbewoners van moerassen, meren en vijvers, de veelsoortige en gevarieerde plevieren leven voornamelijk langs de kust.

 Meeuwen, stern en co (blz. 62-71): naast de bekende meeuwen en stern en zijn ook de erop lijkende alken, zoals zeekoeten en kleine alken, maar ook de noordse stormvogel langs de kust te vinden.

 Duiven, koekoeken (blz. 72-75): met zijn lange staart lijkt de koekoek op de duif en in de vlucht zelfs op een sperwer.

 Uilen (blz. 76-81): kerkuilen, ransuilen en steenuilen zijn roofvogels die in de nacht en de schemering actief zijn. Kenmerkend is de grote ronde kop met grote ogen en straalvormig geschikte veren (sluier).

 Spechten, scharrelaars & co (blz. 82-91): de vogels van deze niet-homogene groep kenmerken zich door gekleurde veren: de bekende spechten zijn bosbewoners met een dolkachtige snavel, terwijl de sterke klauwieren, die tot de zangvogels behoren, in een open landschap leven. IJsvogels, bijeneters, hoppen, halsbandparkieten en wielewalen zijn ook bont van kleur.

Zwaluwen, gierzwaluwen (blz. 92-95): de niet aan elkaar verwante zwaluwen en gierzwaluwen brengen de meeste tijd in de lucht door.

Kraaiachtigen, spreeuwen (blz. 96-101): kraaiachtigen zijn middelgrote tot zeer grote zangvogels met een sterke snavel, die zich vaak heel goed kunnen aanpassen. Ook de spreeuw, die in de broedperiode lijkt op een merel, behoort tot de meest voorkomende broedvogels van Midden-Europa.

Mezen & co (blz. 102-109): in deze groep zangvogels zijn naast de echte en de onechte mezen ook de behendige boomlopers, rotskruipers en boomklevers verenigd.

Leeuweriken, piepers, kwikstaarten (blz. 110-113): deze vaak kleine zangvogels scharrelen vooral over de grond, bij voorkeur op akkers.

Kleine insecteneters (blz. 114-131): insecten staan op het menu van kleine zangvogels, zoals loofzangers, rietzangers, grasmussen, goudhaantjes, vliegenvangers en verwanten, heggenmussen en winterkoninkjes.

Lijsters & co (blz. 132-135): de merel is de bekendste van de lijsters. Waterspreeuwen en pestvogels lijken op het eerste gezicht op lijsters.

Vinken & co (zaadeters, blz. 136-149): mussen, vinken, kruisbekken en gorzen eten voornamelijk hard, plantaardig voer en hebben dan ook een sterke snavel.

Bij de vogelportretten

De afzonderlijke portretten zijn allemaal hetzelfde opgebouwd. Eerst een korte beschrijving van de belangrijkste **kenmerken**, aan de hand waarvan samen met de foto de soort bepaald kan worden. De verwijzingen naar **de habitat** hebben meestal betrekking op de broedperiode. Onder het trefwoord **wetenswaardigheden** staan de bijzonderheden over de betreffende soort. Heel belangrijke details zijn *in cursief* geaccentueerd.

De **foto's** laten meestal een mannetje (♂) in broedkleed zien. Zowel de verwijzingen naar het rustkleed als naar de kleuren van de vrouwtjes (♀) en de jongen staan onder 'kenmerken' genoemd.

In de **maandlijst** boven aan het begin van elke soort staan de hoofdletters van de eerste tot en met de laatste maand – J (januari) tot en met D (december). In de **vetgedrukte maanden** is de kans groot om de vogel te zien. De **zwarte stippen** geven de broedperiode aan. Bedenk daarbij dat de aangegeven maanden slechts een aanwijzing zijn, want broed- en aanwezigheidsperioden kunnen door de geografische ligging verschillen. Ook door de klimaatverandering kan hierin bij enkele vogelsoorten een verschuiving hebben plaats gevonden.

CYGNUS OLOR

J F M A M J J A S O N D
● ● ● ● ● ●

Knobbelzwaan

Kenmerken Tot 160 cm lang. *Wit. Snavel oranje* met zwarte knobbel. Jeugdkleed bruinig met bleke, knobbeloze snavel.

Habitat Langs meren, *vijvers* en langzaam stromende wateren met oevers rijk aan vegetatie en dicht bij grasland.

Wetenswaardigheden De 15kg zware knobbelzwaan is een van de zwaarste vliegende vogels op aarde. Alleen met een aanloopje lukt het hem de lucht in te komen. Tijdens de broedperiode verdedigt het mannetje het territorium rondom het omvangrijke grondnest tegen elke indringer en weerhoudt deze met opgerichte vleugels van een mogelijke aanval. Als de jongen na 4-5 maanden kunnen vliegen, worden zij ook verdreven. De vele zwanen die 's winters op waterpartijen samenkomen, zijn de jongen zonder territorium en de wintergasten. Knobbelzwanen zijn echte vegetariërs. Met hun lange hals kunnen ze waterplanten bij de bodem afbijten. Aan land eten ze ook gras en bladeren.

CYGNUS CYGNUS

J F M A M J J A S O N D
● ● ● ● ● ●

Wilde zwaan

Kenmerken Tot 160cm lang. Dezelfde als de knobbelzwaan, maar met *zwart-gele snavel* zonder knobbel, korte staart. Bij het zwemmen steil opgaande hals. Lijkt goed op de kleine zwaan.

Habitat Broedt bij *ongestoorde, natuurlijke meren*. Overwintert in ons land, maar broedt verder naar het noorden.

Wetenswaardigheden Om de luide *trompetkreet* werd deze zwaan vroeger ook wel zang- of zingzwaan genoemd. Deze zwaan is in ons land alleen maar wintergast. De eerste winter blijven de jongen bij de ouders. Dan zijn ze onder andere te zien op koolzaadvelden.

TADORNA TADORNA

J F M A M J J A S O N D
● ● ● ● ● ●

Bergeend

Kenmerken Tot 65cm lang. *Zwart-wit*, kop flessengroen, borstband roestbruin. *Snavel rood*, bij het mannetje met knobbel.

Habitat Langs *de ondiepe kust van de Noord- en Waddenzee* met duinen, dijken, moerassen en zilte weiden, ook langs rivieren en meren in de buurt van de kust en langs waterpartijen in het binnenland.

Wetenswaardigheden Deze bontgekleurde halfgans broedt meestal in holen in de grond, konijnenholen bijvoorbeeld, maar ook onder stapels hout. Meteen nadat de jongen uit het ei gekropen zijn, nemen de ouders de kuikens mee naar ondiep water. Daar schrikken ze kreeftjes, slakken en andere prooidieren op door het maken van trappelende pootbewegingen. In augustus verzamelen zich ongeveer 200.000 bergeenden uit bijna heel Europa in de Waddenzee om daar te ruien.

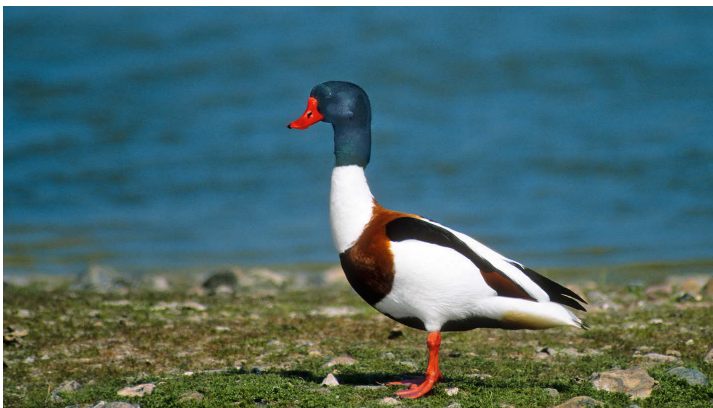

KNOBBELZWAAN, PAAR MET JONGEN

WILDE ZWAAN

BERGEEND

ANSER ANSER

J F M A M J J A S O N D
● ● ● ● ● ●

Grauwe gans

Kenmerken Tot 84 cm lang. Grijs tot *grijsbruin*. Snavel vleeskleurig tot oranje, *zonder zwart*. Poten roze.

Habitat Langs meren, grotere plassen en andere binnenwateren met oevers vol kreupelhout en bij weiden, in steden langs *de vijvers in het park*.

Wetenswaardigheden De grauwe gans is bekend geworden door het onderzoek van gedragswetenschapper Konrad Lorenz. Onze witte huisganzen stammen af van de grauwe gans. Grauwe ganzen broeden al heel vroeg in het jaar en hebben soms in april al kuikens. Het nest lijkt op dat van een knobbelzwaan en ligt meestal vlak bij het water. De familie blijft tot de winter bij elkaar. Buiten de broedperiode zwerven de vogels rond en zoeken graag contact met andere ganzensoorten. De grauwe gans is in onze streken ook een 'overzomeraar', wat betekent dat hij gedurende de zomermaanden hier broedt en verblijft.

ALOPOCHEN AEGYPTIACA

J F M A M J J A S O N D
● ● ● ● ● ●

Nijlgans

Kenmerken Tot 73 cm lang. Grijs tot kaneelbruin. Oogvlek *donkerbruin*, vleugels zwart, wit en groen. Snavel en poten roze.

Habitat Langs warme wateren zoals *vijvers in parken*.

Wetenswaardigheden Deze halfgans is afkomstig uit Afrika (zoals je kunt afleiden uit zijn naam). Hij kwam in de 18de eeuw als *siervogel* naar Europa en verspreidde zich snel. De nijlgans verdrijft andere eenden en ganzen uit zijn territorium. Het nest bouwt hij in bomen, op de grond of in holen in de grond. Niet alle nijlganzen zijn aangepast aan onze broedperioden, want sommige broeden zelfs in de winter.

BRANTA LEUCOPSIS

J F M A M J J A S O N D
● ● ● ● ● ●

Brandgans

Kenmerken Tot 70 cm lang. *Zwart-wit, gezicht wit*.

Habitat Langs rotsige kusten van de toendra, maar ook langs meren en vijvers met *eilanden* en vochtig *grasland*.

Wetenswaardigheden Vroeger broedde de brandgans uitsluitend op de toendra, maar sinds ongeveer 1970 ook in ons land. Om voldoende beschermd te zijn tegen roofdieren, zoals de poolvos, broeden de ganzen in sociale groepen langs rotsen of op kleine eilandjes. Als *wintergast* zijn in ons land grote zwermen brandganzen te vinden in (zilte) weiden. Hun luide stem doet denken aan blaffende honden. 's Nachts verblijven de ganzen vaak op open water. De kleur van hun verenpak lijkt een beetje op die van het habijt van een non.

GRAUWE GANS

NIJLGANS

BRANDGANS